

BÀI TỔNG QUAN**Hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn
trong quan hệ với “hiện đại hóa” và “tính hiện đại”****Nguyễn Thanh Tùng***Viện Nghiên cứu Văn hóa**Email: viettrung03@gmail.com**Ngày nhận bài: 21/12/2022; Ngày sửa bài: 09/3/2023; Ngày duyệt đăng: 15/3/2023***Tóm tắt**

Nông thôn Việt Nam đang chứng kiến sự xuất hiện của nhiều hoạt động giải trí hiện đại có sức hấp dẫn với thanh niên, điều đã thể hiện rằng sở thích và thị hiếu của họ ngày càng gần gũi với thanh niên đô thị. Bài viết này làm rõ các thành tựu nghiên cứu về mối quan hệ giữa hoạt động giải trí của họ với “hiện đại hóa” và “tính hiện đại” - hai khái niệm giải thích cho rất nhiều sự chuyển đổi của đời sống cư dân nông thôn ngày nay. Nếu như tiến trình “hiện đại hóa” tập trung vào khả năng cung cấp các cơ hội và lựa chọn giải trí mới và đa dạng cho thanh niên, thì “tính hiện đại” lại ảnh hưởng sâu sắc đến cách mà họ đến với các cơ hội và sự lựa chọn. Nói cách khác, “hiện đại hóa” cung cấp các phương tiện và điều kiện vật chất, còn “tính hiện đại” định hướng các giá trị, niềm tin của thanh niên trong hoạt động giải trí. Cả hai đều có thể tạo ra sự thuận lợi, song ít nhiều cũng gây ra áp lực buộc thanh niên phải thay đổi hay thích ứng. Giải trí của thanh niên, do vậy, phản ánh nội hàm rộng lớn của cái gọi là “tính hiện đại” cũng như khả năng to lớn của “hiện đại hóa” trong việc làm thay đổi đời sống của con người.

Từ khóa: *giải trí, thanh niên, nông thôn, hiện đại hóa, tính hiện đại*

**Entertainment activities of rural youth in relation to
“modernization” and “modernity”****Nguyễn Thanh Tùng***Institute of Cultural Studies**Correspondence: viettrung03@gmail.com**Received: 21/12/2022; Revised: 09/3/2023; Accepted: 15/3/2023***Abstract**

The rural area of Vietnam is witnessing the emergence of many modern entertainment activities that are attractive to youth, which shows that their interests and tastes are increasingly similar to those of urban youth. This article clarifies the research achievements on the relationship between their entertainment activities and “modernization” and “modernity” - two concepts that explain many of the transformations of rural residents’ lives today. Accordingly, the article emphasizes that while “modernization” focuses on providing new and diverse entertainment opportunities and choices for youth, “modernity” profoundly affects their specific approach to entertainment. In other words, “modernization” provides facilities and material

conditions, while “modernity” orients the values and beliefs of youth through entertainment activities. Both can create advantages, but they can also pressure young people to change or adapt. The entertainment of youth, therefore, reflects the broad connotation of the so-called “modernity” as well as the remarkable capacity of “modernization” to change people’s lives.

Keywords: *entertainment, youth, rural, modernization, modernity*

1. Đặt vấn đề

Giải trí là một phần của cuộc sống con người từ quá khứ đến hiện tại, phần nào phản ánh những vấn đề liên quan đến bối cảnh kinh tế, xã hội, văn hóa cụ thể, thực hiện một số vai trò xã hội và biểu thị những ý nghĩa văn hóa gắn với lứa tuổi. Điều này khá điển hình đối với các hoạt động hay thú vui giải trí của thanh niên, cũng là lứa tuổi đóng vai trò trung tâm trong nhiều sự vận động về mặt kinh tế, xã hội, văn hóa.

Khu vực nông thôn Việt Nam thường được nhận diện là nơi có điều kiện tiếp cận những yếu tố hiện đại và toàn cầu hạn chế hơn khu vực đô thị. Dù vậy, về khách quan, nông thôn Việt Nam ngày càng có sự phát triển nhanh và mạnh mẽ. Quá trình hiện đại hóa đã mang lại những thay đổi đáng kể trong các cộng đồng nông thôn, bao gồm những thay đổi về nhân khẩu học, kinh tế, xã hội và văn hóa. Trong thời đại mà sự tác động của toàn cầu hóa và cách mạng khoa học kỹ thuật đã đến với tất cả các khu vực, các địa phương và nhóm xã hội, nhiều hoạt động giải trí mới đã xuất hiện trong cuộc sống thường ngày của người dân nông thôn, đặc biệt là thế hệ trẻ nói chung và lứa tuổi thanh niên nói riêng. Trên thực tế, hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn đã trở thành một phần quan trọng trong cuộc sống của họ và ngày càng được quan tâm như một vấn đề văn hóa-xã hội có tính thời sự, trong đó gắn với những

câu hỏi về tính tất yếu, khách quan của chúng trong bối cảnh hiện đại; về nguy cơ đe dọa đến ổn định xã hội và duy trì các chuẩn mực văn hóa; về vai trò, vị trí của chúng trong phát triển các lĩnh vực kinh tế và xã hội mới, ...

Trên phương diện học thuật, đã có nhiều nghiên cứu về tác động của bối cảnh hiện đại đối với các cộng đồng nông thôn và những thách thức mà thanh niên nông thôn phải đối mặt trong việc thích ứng với thế giới đang thay đổi (Dang, 2007; Narciso và Newman, 2015; Bộ Nội vụ - UNFPA, 2015, 2019). Nghiên cứu về thực trạng các loại hình giải trí cũ và mới của thanh niên cũng thường xuyên đề cập đến ảnh hưởng của sự chuyển đổi về kinh tế-xã hội và giá trị văn hóa hiện đại đối với họ (Đinh Thị Vân Chi, 2003; Lưu Khương Hoa, 2016; Hội đồng Anh, 2020). Tuy nhiên, việc phân tích mối quan hệ tương tác giữa hoạt động giải trí của họ với các yếu tố của bối cảnh hiện đại - cụ thể là “hiện đại hóa” và “tính hiện đại” - còn tương đối hạn chế về mặt lý luận, đặc biệt là ở phương diện “tính hiện đại”. Hơn nữa, dường như đang diễn ra sự bỏ quên đối tượng thanh niên nông thôn trong các nghiên cứu xã hội học, nhân học và văn hóa học về giải trí hiện đại ở Việt Nam.

Thông qua việc tổng hợp, phân tích các nguồn tư liệu đã có, bài viết này hướng đến việc giải quyết phần nào khoảng trống trên, bằng cách khám phá xem cách mà

“hiện đại hóa” và “tính hiện đại” đã ảnh hưởng và ảnh hưởng như thế nào đến các hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn. Tầm quan trọng của bài viết nằm ở khả năng làm sáng tỏ phần nào những vấn đề mà thanh niên nông thôn phải đối mặt trong một thế giới đang thay đổi và các hoạt động giải trí của họ đã phản ánh sự hòa nhập, thích ứng của họ như thế nào với thế giới đó. Những kết luận được rút ra nhằm hướng đến mục đích xây dựng một lối nhìn nhận khách quan, đa chiều về đời sống của thanh niên nông thôn hiện nay, từ đó, hy vọng sẽ giúp ích cho các nhà quản lý, các nhà giáo dục và chuyên gia phát triển cộng đồng trong nỗ lực hỗ trợ sự phát triển và đáp ứng các nhu cầu chính đáng của nhóm xã hội này.

2. Phương pháp tiếp cận

2.1. Phương pháp luận

Bài viết được thực hiện dựa trên sự kết hợp phương pháp phân tích lịch sử và phân tích nội dung nhằm tìm kiếm về mối quan hệ giữa hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn với “hiện đại hóa” và “tính hiện đại”. Phân tích lịch sử tập trung vào sự thay đổi theo thời gian của các hiện trạng có liên quan cũng như sự thay đổi trong thực hành giải trí thanh niên. Bởi vì sự thay đổi hoặc quá trình thay đổi là đặc điểm nổi bật khi nói đến cả “hiện đại hóa” và “tính hiện đại”, phương pháp này giúp hiểu sâu về một trong những khía cạnh quan trọng của mối quan hệ đang được đề cập: cách mà giải trí của thanh niên đã thay đổi để khớp nối với “hiện đại hóa”, “tính hiện đại” và ngược lại. Ví dụ, một phân tích lịch sử về hiện trạng sở hữu, sử dụng các phương tiện công nghệ có thể giúp xem xét mức độ thuận lợi của thanh niên nông thôn ngày nay trong việc tiếp cận các hình thức giải trí mới. Nó cũng có thể được

sử dụng để xem xét sự phát triển của văn hóa tiêu dùng và văn hóa đại chúng đã ảnh hưởng như thế nào đến nội dung và hình thức giải trí của họ. Phân tích nội dung tập trung vào cách thể hiện của một số nội dung giải trí để xem xét các ý nghĩa văn hóa xã hội và xu hướng mà thanh niên đang chịu ảnh hưởng. Nó liên quan đến việc khám phá cách mà hoạt động giải trí của họ đã phản ánh hoặc ảnh hưởng/ bị ảnh hưởng bởi các chuẩn mực, giá trị, thái độ xã hội liên quan đến hiện đại hóa và tính hiện đại. Tuy nhiên, do giới hạn của một nghiên cứu tổng quan, bài viết chưa đặt mục tiêu đi sâu vào những nội dung giải trí cụ thể (ví dụ như của một chương trình truyền hình, một trò chơi hoặc thể loại trò chơi điện tử, một hiện tượng âm nhạc) để kiểm tra các chủ đề, giá trị và thông điệp được truyền tải.

Bài viết chủ yếu dựa trên kết quả của những công trình nghiên cứu, những báo cáo điều tra đã công bố về các chủ đề có liên quan đến đời sống thanh niên, trong đó, các vấn đề đời sống vật chất và tinh thần nói chung, hoạt động vui chơi, giải trí nói riêng được quan tâm phân tích, thảo luận. Chúng tôi lưu ý rằng mặc dù hoạt động giải trí của thanh niên Việt Nam là chủ đề không mới, với những nghiên cứu có tính hệ thống được thực hiện trong suốt thập niên 2000 như của Đinh Thị Vân Chi (2003), Phạm Duy Đức (2004), Bộ Y tế - Tổng cục Thống kê - Quỹ Nhi đồng Liên hợp quốc - Tổ chức Y tế Thế giới (2004), Tổng cục dân số - Kế hoạch hóa gia đình (2010)... Tuy nhiên, kể từ sau Điều tra Quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên lần 2 công bố năm 2010, công việc nghiên cứu của các cá nhân và tổ chức dường như đã trở nên tản mạn hơn. Rất hiếm những tài liệu có thể dành nhiều sự quan tâm cho

hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn đặt trong các quá trình và xu hướng mới, trong khi lại có nhiều nghiên cứu đặt trong bối cảnh đô thị. Bởi vậy, chúng tôi đã cố gắng tìm kiếm và tách biệt những dữ liệu mới trong phạm vi này với những dữ liệu thuần túy phản ánh các vấn đề của thanh niên đô thị (chủ yếu thuộc xu hướng nghiên cứu mới về các hiện tượng cụ thể trong lối sống hay còn gọi là các “tiểu văn hóa” của thanh niên đô thị).

2.2. Tiếp cận lý thuyết

Trong các nghiên cứu thuộc lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn, “hiện đại hóa” [*modernization*] và “tính hiện đại” [*modernity*] là những thuật ngữ được sử dụng phổ biến, thường để chỉ sự thay đổi mang tính tiến hóa/ tiến bộ của xã hội theo thời gian. Mặc dù, trong nhiều văn cảnh, chúng thường được sử dụng thay thế cho nhau, nhưng thực ra chúng có ý nghĩa riêng biệt:

Hiểu một cách tổng quát, hiện đại hóa là một tiến trình chuyển đổi từ các xã hội/ nền văn hóa “tiền hiện đại” hoặc “truyền thống” sang các xã hội/ nền văn hóa “hiện đại”, bao gồm cả các tiến trình như công nghiệp hóa, đô thị hóa, toàn cầu hóa, ... (Rogers và Svenning, 1969; Shilliam, 2017). Đó là một quá trình năng động đã diễn ra trong nhiều thế kỷ và thường được liên tưởng đến những thay đổi về cơ sở hạ tầng, hệ thống kinh tế, giáo dục, công nghệ, văn hóa và những thực tiễn xã hội mới, ... nhằm từ bỏ những cái cũ để tăng hiệu quả, năng suất và phúc lợi vật chất. Trong các diễn ngôn cũ về phát triển, nó được coi là một hình thức tiến bộ và được thúc đẩy bởi mong muốn cải thiện chất lượng cuộc sống, tăng khả năng tiếp cận các nguồn lực, giảm nghèo và bất bình đẳng.

Sự chuyển đổi kể trên hướng đến

những tình trạng gọi là mang tính hiện đại, điều mà theo tư tưởng tiến hóa luận, là tiến bộ hơn so với những cái đã có (Eisenstadt, 1996). Nói cách khác, tính hiện đại là thuật ngữ chỉ trạng thái xã hội là kết quả của tiến trình hiện đại hóa, “*một điều kiện tồn tại xã hội khác biệt đáng kể so với tất cả các hình thức trải nghiệm của con người trong quá khứ*” (Shilliam, 2017). Nó hay được mô tả như là một tập hợp các giá trị, niềm tin và thái độ gắn liền với thế giới hiện đại, chẳng hạn như ý tưởng về một lối sống và suy nghĩ mới dựa trên tư duy hợp lý và khám phá khoa học, hoặc là lối sống đề cao chủ nghĩa cá nhân, nhấn mạnh quyền tự chủ, tự do và thể hiện bản thân, ... Nói chung, nó liên quan đến việc con người chấp nhận những ý tưởng, triết lý và cách sống mới, cũng như từ chối các giá trị và niềm tin truyền thống.

Các thuật ngữ hiện đại hóa và tính hiện đại đều là cách nhìn của con người về thế giới hiện đại, trong đó, cái trước là quá trình thích ứng và chấp nhận các điều kiện mới của thế giới hiện đại, trong khi cái sau là tập hợp các giá trị và niềm tin xác định thế nào là thế giới hiện đại. Hiện đại hóa là điều kiện cần thiết cho sự phát triển và thịnh vượng của một xã hội, vì nó làm tăng hiệu quả và năng suất, trong khi, tính hiện đại là điều kiện cần thiết để chấp nhận những ý tưởng và cách sống mới. Hiện đại hóa chủ yếu tập trung vào các khía cạnh kinh tế, công nghệ và xã hội của một xã hội, trong khi tính hiện đại tập trung nhiều hơn vào các khía cạnh văn hóa và triết học của một xã hội. Hiện đại hóa là một quá trình thực tế, trong khi tính hiện đại là một khái niệm trừu tượng hơn.

Mối quan hệ giữa hiện đại hóa, tính hiện đại với thanh niên và hoạt động giải trí của họ rất phức tạp và được thể hiện ở

nhiều mặt. Từ buổi bình minh của Cách mạng Công nghiệp, giải trí đã là một phần quan trọng trong cuộc sống của những người trẻ. Khi công nghệ tiến bộ và xã hội tiếp tục phát triển, giải trí đã trở thành một phần không thể thiếu trong cuộc sống của họ. Điều này đặc biệt đúng trong thời đại toàn cầu hóa, nơi mọi người đều có thể tiếp cận giải trí bất kể vị trí hoặc tình trạng kinh tế-xã hội của họ. Hơn nữa, sự nổi lên và phát triển của ngành công nghiệp giải trí dường như để tập trung đáp ứng nhu cầu của thế hệ trẻ. Giải trí của thanh niên cũng đã đóng một vai trò quan trọng trong việc phản ánh và định hình trải nghiệm của hiện đại hóa và tính hiện đại. Sự trỗi dậy của âm nhạc và điện ảnh đại chúng trong thế kỷ XX ở phương Tây đã giúp phổ biến các hình thức biểu đạt, phong cách và hành vi mới, thách thức các chuẩn mực và giá trị truyền thống. Sự xuất hiện của các hình thức truyền thông mới, chẳng hạn như truyền hình và Internet, cũng đã giúp những thanh niên tiếp cận với nhiều loại thông tin, ý tưởng và quan điểm hơn, mang đến cho họ những cơ hội mới để hòa nhập với thế giới và định hình bản sắc của chính họ. Đồng thời, giải trí cũng đóng góp và củng cố một số chuẩn mực, giá trị mang tính hiện đại. Các phương tiện truyền thông đại chúng của phương Tây thường củng cố tầm quan trọng của chủ nghĩa cá nhân, chủ nghĩa tiêu dùng và sự tuân thủ các chuẩn mực văn hóa được đa số thừa nhận. Những giá trị này có thể được nhận diện qua việc các phương tiện truyền thông đại chúng và các ngành kinh tế tiêu dùng thường mô tả những người trẻ tuổi là người tiêu dùng. Điều này củng cố ý tưởng rằng con người có thể đạt được thành công và hạnh phúc thông qua việc mua sắm và tiêu dùng hàng hóa, của cải vật chất và

tuân thủ nó như một chuẩn mực được đa số chấp nhận.

Nói chung, về mặt lý luận, giải trí của thanh niên nói chung có mối quan hệ phức tạp và năng động với hiện đại hóa và tính hiện đại. Nó cung cấp cho họ những cơ hội mới để hòa nhập với thế giới và định hình bản sắc riêng của họ; phản ánh và định hình bối cảnh văn hóa, xã hội và kinh tế của thời hiện đại; đồng thời là một yếu tố quan trọng trong sự phát triển của các giá trị và chuẩn mực hiện đại. Bằng cách tham gia tích cực vào các hoạt động giải trí, thanh niên cũng có thể đóng một vai trò quan trọng trong việc thách thức và chuyển đổi các chuẩn mực và giá trị trong xã hội.

3. Giải trí của thanh niên nông thôn Việt Nam hiện nay trong quan hệ với hiện đại hóa

Quan hệ giữa các vấn đề của thanh niên Việt Nam với hiện đại hóa đất nước lần đầu được nhận diện trong bối cảnh các nhà hoạch định chính sách thực hiện đánh giá lại những kết quả bước đầu của công cuộc Đổi mới, đồng thời xác định phương hướng của thời kỳ phát triển mới. Tổng Bí thư Đỗ Mười, trong bài nói chuyện tại Hội nghị Ban chấp hành Trung ương của Trung ương Đoàn, Hội Liên hiệp Thanh niên, Hội Sinh viên Việt Nam 1-1996 đã khẳng định: *“Bước vào thời kỳ mới, thanh niên có vai trò hết sức quan trọng”, “Đó là đội ngũ đông đảo những người có đức, có tài, đủ khả năng thực hiện công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước”* (Đỗ Mười, 1997: 186). Kể từ thời điểm này, có nhiều tài liệu khác nhau tiếp cận mối quan hệ giữa thanh niên với hiện đại hóa dưới góc độ phát triển: coi thanh niên là “nguồn lực” của hiện đại hóa, còn hiện đại hóa là con đường của phát triển quốc gia. Tuy mới là góc nhìn mang tính một chiều,

chính từ quan điểm này, người ta đã thảo luận về cái gọi là xây dựng lối sống thanh niên phù hợp với thời kỳ mới. Và để xây dựng được lối sống đó, việc quan tâm đến thực trạng lối sống của họ - trong đó có thực trạng giải trí - được nhìn nhận một cách khách quan hơn, không còn nằm trong khoảng trống của chính sách xã hội như các thời kỳ trước đây (Phạm Như Cương, 1988: 153).

Khoảng thời gian đầu thập niên 2000, Đinh Thị Vân Chi (2003) và Phạm Duy Đức (2004) phản ánh một nỗ lực đánh giá tổng thể thực trạng, nhu cầu và xu hướng giải trí của thanh niên trong bối cảnh hiện đại hóa. Tập trung vào đối tượng thanh niên đô thị, họ đã mô tả về sự bùng nổ của các hình thức giải trí thanh niên nhờ việc tiếp nhận các xu hướng toàn cầu, sự tiếp cận các phương tiện công nghệ hiện đại, tăng trưởng thu nhập và mức sống của hộ gia đình, ... Nghiên cứu của Đinh Thị Vân Chi nhấn mạnh rằng, trong điều kiện kinh tế, đổi mới, cải cách của đất nước, thanh niên có điều kiện tiếp xúc với các phương tiện công nghệ đặc trưng cho hình thức giải trí trong nhà và cá nhân hóa. Chúng dần thay thế cho các trò chơi truyền thống đặc trưng cho hình thức giải trí ngoài trời và mang tính tập thể. Điều này được thể hiện rõ qua kết quả điều tra xã hội học về sở thích, thói quen giải trí của thanh niên như là những người bị hấp dẫn đặc biệt bởi hiện đại hóa. Tập hợp các bài viết trong công trình do Phạm Duy Đức chủ biên, lưu ý về sự tác động của chính sách kinh tế, chính sách xã hội làm cho các thiết chế văn hóa, các dịch vụ giải trí ở đô thị (Hà Nội) chuyển dịch theo hướng xã hội hóa, nhờ đó làm thay đổi sâu sắc xu hướng giải trí của các tầng lớp nhân dân. Hiện đại hóa ở đây được hiểu là sự đa dạng hóa các hình thức

vận hành và cơ sở vật chất của hệ thống thiết chế văn hóa, dịch vụ giải trí, cùng với đó là sự phong phú, sôi động của các hoạt động văn hóa nghệ thuật kể từ Đổi mới đã đáp ứng nhu cầu tinh thần ngày càng cao của mọi người, trong đó có thanh niên.

Sau đó, nhiều cuộc khảo sát quy mô lớn đã được thực hiện tập trung vào cách mà đời sống thanh niên nông thôn thay đổi nhờ sự giới thiệu, du nhập các phương tiện công nghệ và trải nghiệm mới. Các chuyên gia không chỉ nhìn nhận hiện đại hóa như một bối cảnh, một thời kỳ mới nữa, mà còn cụ thể hóa nó thành các yếu tố và phương tiện cụ thể. Internet - một phát minh quan trọng của cách mạng công nghệ làm thay đổi thế giới - được xác định là ngày càng trở thành một phần không thể thiếu trong cuộc sống của mọi người. Những công cụ điều tra toàn diện về đời sống tinh thần của thanh niên có xu hướng xác định thực trạng tiếp cận và sử dụng Internet là một chỉ báo hết sức quan trọng (bên cạnh các chỉ báo truyền thống như thực trạng đọc sách báo, tạp chí, xem truyền hình, nghe radio, tham gia các hoạt động văn hóa-văn nghệ, ...). Tại đây, một sự tiến triển mang tính nhảy vọt đã được thừa nhận. Nếu như Điều tra Quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên lần 1 và 2 cho biết vào năm 2004, tỷ lệ thanh niên nông thôn sử dụng Internet chỉ là 12,8% (cả nam và nữ), thì đến năm 2009 đã lên đến 42,8% ở nam và 31,1% ở nữ vào năm 2009 (xem Bộ Y tế - Tổng cục Thống kê - Quỹ Nhi đồng Liên hợp quốc - Tổ chức Y tế Thế giới, 2004; Tổng cục Dân số - Kế hoạch hóa gia đình, 2010). Trong giai đoạn 2020-2021, Báo cáo Điều tra về các mục tiêu phát triển bền vững về trẻ em và phụ nữ Việt Nam cho biết đã có trên 90% thanh niên nông thôn (cả nam và nữ) sử dụng Internet (Tổng cục

Thống kê và UNICEF, 2021: 77, 79).

Bên cạnh việc tiếp cận và sử dụng Internet, các báo cáo còn cho thấy, kể từ năm 2009, đã không còn sự khác biệt lớn giữa hộ gia đình thành thị và nông thôn về sở hữu các phương tiện truyền thông thông dụng như radio, truyền hình, đầu VCD/DVD. Thời điểm này, chỉ có sự khác biệt lớn trong việc sở hữu những phương tiện truyền thông đắt tiền và đòi hỏi hệ thống hạ tầng cơ sở cao như máy tính (47% và 12%), điện thoại di động (91% và 76%) và Internet (32% và 4%) (Tổng cục Dân số - Kế hoạch hóa gia đình, 2010: 17). Đến giai đoạn 2021-2022, đã không còn sự khác biệt đáng kể giữa hộ gia đình thành thị và nông thôn trong việc sở hữu điện thoại di động (98% và 95%), trong khi đã xảy ra sự suy giảm của mức độ chênh lệch trong việc sở hữu máy tính (47,8% và 18,9%) và truy cập Internet tại nhà (85,2% và 65,4%) (Tổng cục Thống kê và UNICEF, 2021: 74). Còn theo điều tra của tổ chức Young Lives Việt Nam vào năm 2016, thanh niên nông thôn (cụ thể là nhóm 22 tuổi vào thời điểm khảo sát) có tuổi trung bình lần đầu sử dụng các thiết bị thông minh và Internet là 14 đến 16. Độ tuổi sử dụng lần đầu này được dự đoán là còn tiếp tục giảm ở những lứa tuổi trẻ hơn (Young Lives Việt Nam, 2016: 2).

Kể từ sau Điều tra Quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên lần thứ 2, các chuyên gia nhìn chung đồng thuận rằng việc gia tăng sự tiếp cận của thanh niên nông thôn tới các phương tiện công nghệ hiện đại không chỉ chứng minh về sự gia tăng mức sống, mà quan trọng hơn, còn chỉ ra rằng họ đã có được không gian giao tiếp-truyền thông rộng lớn hơn rất nhiều so với thế hệ cùng lứa tuổi trong quá khứ (Tổng cục Dân số - Kế hoạch hóa gia đình,

2010: 17). Khác với khoảng đầu những năm 2000, khi mà xã hội còn chưa thực sự cởi mở với các hình thức giải trí mới gắn với Internet hoặc không gian ảo của thanh, thiếu niên, bây giờ chúng đã được xem là thực tế khách quan, một phần không thể thiếu của sự phát triển bình thường, lành mạnh của thanh niên (mặc dù đôi khi vẫn bị xem là tiềm ẩn nguy cơ), cũng như là một phần của văn hóa thanh niên hiện đại. Điều này được thể hiện rất rõ qua nghiên cứu về thể hệ trẻ Việt Nam của Hội đồng Anh, trong đó nhấn mạnh vào sự đa dạng và tầm quan trọng của “đời sống số” đối với giới trẻ: vừa gắn với các nhu cầu học tập, tìm kiếm thông tin, việc làm, vừa gắn với các hình thức giải trí hay tự thỏa mãn bản thân như chơi trò chơi điện tử, sử dụng mạng xã hội, mua sắm hàng hóa và dịch vụ, ... Đây là thực tế của cả giới trẻ thành thị và nông thôn chứ không còn là chỉ của giới trẻ thành thị nữa. Báo cáo nêu lên một quan điểm đáng chú ý, đó là Internet và mạng xã hội đã đan quện sâu sắc trong đời sống thường ngày của người trẻ, điều thể hiện qua việc tiêu thụ nội dung truyền thông đã trở thành hoạt động giải trí phổ biến nhất (Hội đồng Anh, 2020: 17-21).

Internet và mạng xã hội, cũng làm mở rộng thêm các hình thức liên kết giữa hiện đại hóa với giải trí thanh niên. Đó không chỉ là sự tiếp cận các hình thức giải trí tân thời gắn với tiến bộ vật chất hay các phương tiện công nghệ hiện đại, mà còn là sự tiếp cận và học hỏi các xu hướng trong một số hình thức giải trí nhất định. Về mặt này, các nghiên cứu ở khu vực nông thôn vẫn chưa được mức độ cập nhật và sâu sắc như các nghiên cứu ở khu vực đô thị. Chưa có nhiều báo cáo tập trung vào những thị hiếu và thực hành của thanh niên nông thôn trong từng hình thức giải trí liên quan

đến Internet và mạng xã hội, ví dụ như họ đang nghe những dòng nhạc nào, chơi những trò chơi gì, xem các dòng phim, các thể loại chương trình truyền hình nào, tương tác với các nhóm xã hội trên không gian ảo ra sao, hay là việc thích thú với những nội dung giải trí có nguồn gốc nội địa hay quốc tế hơn, ...

Hiểu theo nghĩa rộng và mang tính cơ bản hơn, hiện đại hóa còn bao gồm trong đó những tiến trình như công nghiệp hóa và đô thị hóa. Tiếp cận mối quan hệ giữa giải trí thanh niên với công nghiệp hóa cũng là một chủ đề đã và đang được quan tâm, tuy nhiên lại đi theo con đường gián tiếp: sự quan tâm về đời sống vật chất và tinh thần của công nhân trong thời kỳ mới. Ở đây, thanh niên - đặc biệt là thanh niên nông thôn - được xác định là bộ phận chủ yếu trong tập hợp lực lượng lao động là công nhân, còn công nghiệp hóa được cụ thể hóa thành sự xuất hiện và phát triển của các khu công nghiệp, khu chế xuất tại nhiều địa phương trên cả nước. Khác với các nghiên cứu trước đó về giải trí thanh niên, các công trình thuộc chủ đề này, như Đinh Quang Hải (2013), Vũ Quang Thọ (2015), Lê Thị Lan Hương (2016), hầu như chỉ xem hiện đại hóa đã tạo điều kiện thuận lợi cho giải trí của thanh niên công nhân ở khía cạnh cung cấp các cơ hội việc làm giúp nâng cao thu nhập. Ở một chiều hướng khác, các nghiên cứu này có xu hướng nhấn mạnh rằng hiện đại hóa đã gây ra các áp lực và nguy cơ cho giải trí thanh niên, thể hiện qua các kết quả điều tra khẳng định tình trạng nghèo nàn trong hoạt động giải trí, nghèo nàn của tổ chức và thiết chế văn hóa trong khả năng được đáp ứng các nhu cầu giải trí, cùng với đó là các tệ nạn (gắn với giải trí) và sự không lành mạnh trong lối sống của một bộ phận công

nhân. Việc thiếu sự so sánh mức độ đa dạng của các hình thức giải trí của thanh niên công nhân ngày nay so với quá khứ, cũng như giữa thanh niên công nhân với thanh niên làm việc trong các lĩnh vực kinh tế truyền thống, làm cho cái nhìn về quan hệ giữa giải trí và hiện đại hóa có phần tiêu cực. Tuy nhiên, điểm mạnh của các nghiên cứu này là việc cung cấp bằng chứng thể hiện rằng không phải đời sống của mọi nhóm thanh niên trong xã hội đều chịu ảnh hưởng giống nhau bởi hiện đại hóa, đồng thời đề xuất các mô hình hoạt động, các kiến nghị về mặt chính sách nhằm giải quyết các tác động bất lợi của hiện đại hóa đối với giải trí thanh niên.

4. Giải trí của thanh niên nông thôn Việt Nam hiện nay trong quan hệ với tính hiện đại

Mối quan hệ giữa giải trí của thanh niên Việt Nam với tính hiện đại đã có sự thay đổi theo thời gian, điều được phản ánh trước hết qua các lý luận về xây dựng con người xã hội chủ nghĩa. Trước Đổi mới, giải trí của thanh niên thường được coi là một thứ gì đó phù phiếm và không được coi trọng, thậm chí bị coi là chủ đề cấm kỵ trong các thảo luận về chính sách xã hội (Phạm Như Cương, 1988: 153). Nguyên nhân là vì chủ nghĩa cá nhân và lối sống hưởng thụ (hoặc lối sống tiêu thụ) cũng như các dạng thể hiện của chúng bị nhìn nhận là đại diện cho chủ nghĩa tư bản phương Tây, là sự tha hóa và đi ngược lại con đường đi lên chủ nghĩa xã hội. Tư tưởng này thậm chí còn tiếp tục được thể hiện trong các công trình nghiên cứu về tâm lý, văn hóa và hệ giá trị thời kỳ Đổi mới, cải cách và mở cửa (Thái Duy Tuyên, 1994; Phạm Minh Hạc, 2004). Tuy nhiên, cũng trong thời kỳ mới, sự chỉ trích về chủ nghĩa cá nhân và lối sống hưởng thụ nói

chung, về giải trí của thanh niên đã có phần bớt gay gắt. Nhiều công trình nghiên cứu lý luận và thực tiễn xem là hệ quả tất yếu, không thể tránh khỏi của Đổi mới, kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế, cũng như của công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước (Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương, 2001; Đinh Thị Vân Chi, 2003; Phạm Duy Đức, 2004). Và, người ta thấy rằng sẽ là cần thiết để xem xét thực trạng các giá trị và niềm tin trong giới thanh niên, không phải chỉ để phê bình, chỉ trích, mà để nhìn nhận một cách khách quan về các quyền, nhu cầu và định hướng sống của con người trong một thế giới đang thay đổi.

Một trong những nghiên cứu đầu tiên mang tính hệ thống về văn hóa tiêu dùng ở Việt Nam do Lê Như Hoa chủ biên (1998) cho thấy sự chuyển biến rất nhanh của sở thích và thị hiếu tiêu dùng của thanh niên kể từ Đổi mới. Theo các tác giả, cư dân đô thị và thanh niên (nói chung cả thanh niên nông thôn và đô thị) là những đại diện đầu tiên của sự chuyển đổi từ chỗ chỉ quan tâm đến chất lượng cuộc sống thấp sang nhu cầu nâng cao chất lượng cuộc sống tiêu dùng cao hơn. Tuy nhiên, do nhiều nguyên nhân khách quan, văn hóa tiêu dùng của nông thôn lúc này vẫn được nhìn nhận là phát triển chậm, chưa có sự phong phú, độc đáo. Phải tới một thập niên gần đây, vấn đề này mới được nhìn nhận lại nhờ các khảo sát về thực trạng văn hóa tiêu dùng ở nông thôn. Khảo sát của Ngô Thị Thanh Thúy và Lê Ngọc Thạch (2014) cho biết, tại các địa phương nông thôn chịu ảnh hưởng mạnh mẽ của công nghiệp hóa, trong hoạt động tiêu dùng và cách thức vui chơi giải trí thì lối tiêu dùng của cư dân đã vượt rất xa nhu cầu và sở thích trước đây. Điều tra của Nielsen Việt Nam (2017) cho

thấy sự tăng trưởng tốt về giá trị của ngành hàng tiêu dùng tại nông thôn. Theo đó, cư dân nông thôn ngày nay có niềm đam mê và khát khao được sống với lối sống của người thành thị. Họ mong muốn và sẵn sàng sử dụng những sản phẩm và dịch vụ mới như người thành thị, điều được thể hiện qua việc các dòng sản phẩm phổ thông và cao cấp là hai nguồn đóng góp quan trọng cho sự tăng trưởng của ngành hàng tiêu dùng ở nông thôn. Báo cáo của Delteil và cộng sự (2021) cho biết tăng trưởng số lượng hộ gia đình thuộc tầng lớp trung lưu tại nông thôn (và các thành phố nhỏ) đang diễn ra với tốc độ nhanh hơn so với tại Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh. Thị trường tiêu dùng ở nông thôn có sự phát triển rất thuận lợi nhờ thanh niên - đối tượng chủ yếu mà ngành tiêu dùng hiện đại hướng đến - chiếm tới 62,6% dân số nông thôn (Bộ Nội vụ - UNFPA, 2019).

Cũng như hiện đại hóa, cách mà tính hiện đại tác động giải trí của thanh niên là rất phức tạp, đặc biệt là ở các con đường gián tiếp. Trong công trình nghiên cứu về vấn đề hoạt động văn hóa trong xây dựng nông thôn mới, Nguyễn Thị Phương Châm (2021) đã đặc biệt nhấn mạnh đến vai trò của các diễn ngôn phát triển trong việc định hướng niềm tin và hành vi thường ngày của cư dân. Chương trình Mục tiêu quốc gia xây dựng Nông thôn mới giai đoạn I và II, qua việc tích cực giới thiệu hình ảnh thế nào là “nông thôn hiện đại” và thế nào là “cuộc sống tốt”, đã định hướng các con đường khiến cư dân thay đổi chính mình. Nó bao gồm sự thôi thúc người trong độ tuổi lao động - chủ yếu là thanh niên - phải tích cực tìm kiếm việc làm và lao động hăng hái, trước hết là nhằm xây dựng gia đình hạnh phúc trên cơ sở thỏa mãn các nhu cầu vật chất và tinh

thần ngày càng nâng cao, sau đó là để đóng góp cho sự phát triển kinh tế của quê hương. Đó là một giá trị hiện đại mà hầu như chỉ có thể được hiện thực hóa nhờ sự dịch chuyển qua lại của thanh niên giữa nông thôn và đô thị, thông qua hoạt động học tập (học nghề, cao đẳng, đại học và trên đại học) và lao động (việc làm ở khu vực đô thị hoặc khu công nghiệp). Kết quả là, như các khảo sát quốc gia đã chỉ ra, thanh niên nông thôn chiếm tỷ lệ lớn trong tổng dân số di cư (Bộ Nội vụ - UNFPA, 2019: 8-9, 26), và họ vô hình trung lại là lực lượng đóng vai trò tiên phong trong việc tiếp cận tính hiện đại từ đô thị, cũng như là trung gian của sự kết nối giữa đô thị với nông thôn.

Trong bối cảnh ấy, đặc điểm hoạt động giải trí của thanh niên cũng phải thay đổi theo. Thoát ly khỏi lề lối lao động mang tính chất của xã hội nông nghiệp, thanh niên công nhân tham gia ngày một sâu sắc vào hệ thống tổ chức lao động mang tính chất của xã hội công nghiệp. Các nghiên cứu về đời sống văn hóa tinh thần của công nhân thường nhấn mạnh rằng, với tần suất lao động cao, họ trở nên không dư dả về thời gian rảnh rỗi, dẫn đến xu hướng chỉ giải trí bằng những hình thức mang tính bình dân, tức thì, ví dụ như nghe nhạc, chơi trò chơi trên điện thoại, xem các chương trình truyền hình, video ngắn trên các trang mạng xã hội, nhắn tin cho bạn bè, ... (Đình Quang Hải, 2013: 340-343). Điều tra về đời sống văn hóa công nhân trong doanh nghiệp tại 13 tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương cho thấy: 60% công nhân không xem truyền hình, nghe radio; 85% không đọc sách báo; 80% không tập thể dục, thể thao; 80% không tham gia sinh hoạt đoàn thể; 65% không tham gia các hoạt động văn nghệ quần chúng (Vũ

Quang Thọ, 2015: 93). Các kết quả này góp phần cho thấy giải trí của thanh niên nông thôn có thể thay đổi một cách rất khác nhau trước sự tác động của tính hiện đại: hoặc trở nên đa dạng, phong phú hơn; hoặc cũng trở nên hạn chế, nghèo nàn đi.

Trong một số nỗ lực so sánh về đặc điểm tương tác trong giải trí của thanh niên đô thị và thanh niên nông thôn, một số nghiên cứu còn lưu ý rằng, sự kết hợp giữa tính hiện đại và các khía cạnh truyền thống vẫn là một đặc điểm nổi bật của thanh niên nông thôn. Như nghiên cứu về thế hệ trẻ Việt Nam của của Hội đồng Anh đã chỉ ra, sự khác biệt giữa người trẻ thành thị với người trẻ nông thôn vẫn còn là rất rõ ràng khi bàn đến cảm giác gắn bó với cộng đồng. Thanh niên nông thôn, mặc dù cũng có xu hướng lệ thuộc ngày càng nhiều vào tương tác ảo qua các nền tảng mạng xã hội, song vẫn đánh giá cao tầm quan trọng của tương tác giữa người và người cùng các hoạt động ngoài trời. Họ vẫn là nhân tố duy trì các hoạt động địa phương như chơi thể thao, câu cá, thăm chùa chiền, thăm đồng và thả diều. Đặc biệt trong nhóm dân tộc thiểu số, tương tác giữa người và người như các buổi tụ họp gia đình và bạn bè diễn ra thường xuyên cùng các lễ hội dân tộc, tạo nên cốt lõi đời sống thường nhật (Hội đồng Anh, 2020: 15, 21).

Ở một chiều hướng khác, giải trí của thanh niên nông thôn hiện nay trong quan hệ với tính hiện đại vẫn chưa được làm rõ ở một số khía cạnh. Hầu như chưa có tác giả nào đề cập đến quan hệ giữa việc tiếp cận, sử dụng các phương tiện công nghệ với việc hình thành bản sắc riêng/ mới (không phải bản sắc truyền thống) của thanh niên nông thôn. Ngược lại, việc nhận diện mối quan hệ giữa các niềm tin, xu hướng, định hướng giá trị mới của thanh

niên nông thôn với thực trạng tham gia vào các thực hành giải trí hiện đại của họ cũng chưa được quan tâm. Với các vấn đề liên quan đến tính hiện đại đã được khái quát hóa, vẫn còn tồn tại khoảng trống rất lớn về mặt phương pháp mà điển hình là sự phụ thuộc vào dữ liệu điều tra về các vấn đề mà thực chất là của hiện đại hóa (chứ không phải là tính hiện đại). Điều này đã làm hạn chế khả năng khái quát hóa và tính khách quan của các phát hiện được nêu ra.

5. Mối quan hệ giữa hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn Việt Nam hiện nay với hiện đại hóa và tính hiện đại

Nhìn chung, các nghiên cứu đã có về hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn Việt Nam trong quan hệ với hiện đại hóa và tính hiện đại đã xác định một số chủ đề và xu hướng chính như sau:

(i) Tác động của các phương tiện công nghệ hiện đại: Các nghiên cứu đã chỉ ra rằng các phương tiện công nghệ hiện đại, bao gồm Internet, mạng xã hội, trò chơi điện tử và các nền tảng trực tuyến khác đã đóng một vai trò ngày càng quan trọng trong giải trí nói riêng và văn hóa thanh niên nông thôn nói chung. Các nghiên cứu đã khám phá các vấn đề như sự khác biệt giữa giải trí trực tuyến (online) và giải trí ngoại tuyến (offline), tác động của Internet, mạng xã hội đối với bản sắc thanh niên, với sự hình thành thái độ và hành vi của thanh niên nông thôn;

(ii) Sự tương đồng và khác biệt giữa nông thôn và thành thị: Trong khi hầu hết các nghiên cứu về giải trí thanh niên tập trung vào phạm vi đô thị và dành ít sự thảo luận hơn cho nông thôn, một số công trình gần đây đã chú ý vào sự tương đồng và khác biệt nhất định giữa thanh niên nông thôn và thành thị trong nhu cầu, sở thích và thói quen giải trí. Những nghiên cứu này

đã nhấn mạnh tầm quan trọng của việc hiểu được các thách thức và cơ hội mà thanh niên nông thôn phải đối mặt trong bối cảnh hiện đại hóa;

(iii) Bản sắc và truyền thống văn hóa: Một số nghiên cứu đã nhấn mạnh tầm quan trọng của bản sắc và truyền thống văn hóa trong việc hình thành thái độ của thanh niên nông thôn đối với giải trí hiện đại. Cụ thể, đó là việc khám phá vai trò của các hình thức giải trí truyền thống trong cộng đồng nông thôn, tác động của giải trí hiện đại đối với bản sắc văn hóa và mối quan hệ giữa giải trí và các quan hệ xã hội trong cộng đồng.

Nghiên cứu về mối quan hệ giữa hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn với hiện đại hóa và tính hiện đại cho thấy sự tương tác phức tạp giữa các phạm trù này. Cụ thể, nếu như hiện đại hóa chủ yếu thể hiện khả năng cung cấp các cơ hội hay lựa chọn giải trí mới và đa dạng cho thanh niên, thì tính hiện đại lại ảnh hưởng sâu sắc đến cách mà họ đến với các cơ hội hay lựa chọn giải trí xác định. Nói chung, cả hiện đại hóa và tính hiện đại đã dẫn đến sự phát triển (hay sự bùng nổ) của các hoạt động giải trí, cũng như mở rộng các hoạt động hiện có. Nhờ đó, giải trí của thanh niên nông thôn đã trở nên phong phú, đa dạng, mang tính kết nối cao và đã đại diện cho khả năng tiếp cận thông tin, khả năng gia nhập vào thế giới hiện đại của họ. Tuy nhiên, tác động của hiện đại hóa và tính hiện đại không phải lúc nào cũng tích cực, vì chúng cũng có thể gián tiếp gây ra các áp lực cho việc đáp ứng các nhu cầu giải trí của thanh niên nông thôn.

Việc tổng hợp các kết quả, thành tựu nghiên cứu đã có cho thấy, hình dung của giới học thuật về mối quan hệ giữa hoạt động giải trí của thanh niên với hiện đại

hóa và tính hiện đại đã ngày càng khách quan, cởi mở hơn trước. Giải trí hiện đại không còn được tiếp cận như một nguy cơ, một lĩnh vực bên lề của văn hóa thanh niên, của chính sách thanh niên nữa. Thay vào đó, nó đã được các nhà nghiên cứu quan tâm như là một lĩnh vực phản ánh các nhu cầu chính đáng mang tính thời sự, phục vụ sự phát triển bình thường của thanh niên trong thế giới hiện đại. Tuy nhiên, vẫn còn tồn tại sự bất cân xứng trong việc phân tích mối quan hệ giữa giải trí của thanh niên nông thôn với hai phạm trù hiện đại hóa và tính hiện đại. Các cuộc điều tra, khảo sát định lượng dường như quan tâm nhiều hơn vào phạm trù hiện đại hóa, trong khi các nghiên cứu định tính hoặc mang tính lý luận lại có thể mạnh với việc lập luận về tính hiện đại. Điều này phần nào phản ánh bản chất khác biệt giữa hai phạm trù: hiện đại hóa là một quá trình thực tế, trong khi tính hiện đại là một khái niệm trừu tượng hơn.

6. Kết luận

Hiện nay, các hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn là một chủ đề ít được quan tâm, song ít nhất, lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn đã nhận diện được đặc điểm nổi bật của chúng là sự tác động đáng kể của các yếu tố thuộc về bối cảnh hiện đại. Các nghiên cứu cho thấy “hiện đại hóa” đã cung cấp nhiều hình thức, phương tiện và nội dung giải trí mới cho mọi người. Sự phát triển, phổ cập của công nghệ, phương tiện truyền thông xã hội và Internet đã làm thay đổi rõ rệt cách thanh niên nông thôn tổ chức, tham gia vào các hoạt động giải trí, nhìn chung đã có sự đồng thuận rằng mức độ khác biệt trong hoạt động giải trí giữa thanh niên nông thôn và đô thị đang dần thu hẹp. Bên cạnh đó, các nghiên cứu cũng ít nhiều đề cập

đến sự thể hiện của “tính hiện đại” trong hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn. Không như các thế hệ trước, họ ngày càng trở nên tự do hơn trong việc lựa chọn, tham gia vào các hoạt động. Quá trình tiếp xúc với lối sống và niềm tin mang tính hiện đại (như lối sống cá nhân, chủ nghĩa tiêu dùng) góp phần rất lớn trong việc định hình các hoạt động giải trí của họ, mặc dù vẫn chưa hoàn toàn xóa bỏ một số yếu tố truyền thống gắn với bản sắc văn hóa của cộng đồng nông thôn.

“Hiện đại hóa” và “tính hiện đại” tuy là hai yếu tố có quan hệ mật thiết và cùng đề cập đến một thế giới đang thay đổi, song lại có cách thức tác động khác nhau tới hoạt động giải trí của thanh niên nông thôn. Qua đó có thể giúp các nhà hoạch định chính sách, các nhà quản lý, chuyên gia giáo dục có thể phần nào cụ thể hóa rõ hơn các cơ sở nền tảng của thực trạng giải trí của thanh niên nông thôn hiện nay, từ đó xây dựng được quan điểm phù hợp như là yếu tố nào có thể được tác động, thay đổi; phát triển các chính sách và chương trình một cách tốt hơn và mang đến cho thanh niên nông thôn cơ hội phát triển. Nghiên cứu trong tương lai cần tập trung sâu hơn vào cách mà “hiện đại hóa” và “tính hiện đại” làm hình thành nên những lựa chọn giải trí của thanh niên nông thôn, bên cạnh đó là đánh giá tác động lâu dài của chúng đối với bản sắc thanh niên thể hiện qua hoạt động giải trí của họ.

Lời cảm ơn

Bài viết là sản phẩm của đề tài cấp Bộ “Thực hành giải trí của thanh niên nông thôn vùng trung du Bắc Bộ hiện nay” do TS. Đinh Mỹ Linh làm chủ nhiệm, Viện Nghiên cứu Văn hóa chủ trì, thực hiện trong năm 2021-2023.

Đạo đức công bố

Tác giả đảm bảo các chuẩn mực chung về đạo đức nghiên cứu và công bố khoa học.

Tài liệu tham khảo

- Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương (2001). *Văn hóa với thanh niên thanh niên với văn hóa*. Hà Nội.
- Bộ Nội vụ - UNFPA (2015). *Báo cáo quốc gia về thanh niên Việt Nam*. Hà Nội.
- Bộ Nội vụ - UNFPA (2019). *Báo cáo thể hệ trẻ Việt Nam trong giai đoạn 2015 - 2018*. Hà Nội.
- Bộ Y tế - Tổng cục Thống kê - Quỹ Nhi đồng Liên hợp quốc - Tổ chức Y tế Thế giới (2004). *Điều tra Quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên Việt Nam*. Hà Nội.
- Dang Nguyen Anh (2007). Chapter 4: Youth work and employment in Vietnam. In *Social issues under economic transformation and integration in Vietnam* (Volume One). Giang Thanh Long and Duong Kim Hong (Ed.). Hanoi, Vietnam Development Forum, 87-120.
- Đình Quang Hải (2013). Thực trạng đời sống văn hóa tinh thần của công nhân tại các khu công nghiệp, khu chế xuất ở Việt Nam hiện nay. *Tạp chí Nghiên cứu lịch sử*, 1: 3-15.
- Đình Thị Vân Chi (2003). *Nhu cầu giải trí của thanh niên*. Hà Nội, Nxb Chính trị Quốc gia.
- Đỗ Mười (1997). *Về công nghiệp hóa hiện đại hóa đất nước*. Hà Nội, Nxb Chính trị Quốc gia.
- Eisenstadt, S.N. (1995). Modernization and Changing Conceptions of Youth and Generations. *Prospects*, 25: 341-352.
<https://doi.org/10.1007/BF02333931>
- Hội đồng Anh (2020). *Báo cáo Nghiên cứu Thế hệ trẻ Việt Nam*. Hà Nội.
- Lê Như Hoa (Chủ biên) (1998). *Văn hóa tiêu dùng*. Hà Nội, Nxb Văn hóa - Thông tin.
- Lê Thị Lan Hương (2016). *Thực trạng nhu cầu đời sống văn hóa tinh thần của công nhân các khu công nghiệp hiện nay*. Đề tài cấp Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam, Ban Tuyên Giáo.
- Lưu Khương Hoa (2016). *Lối sống thanh niên nông thôn ngoại thành Hà Nội hiện nay*. Luận án Tiến sỹ Văn hóa học, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.
- Delteil, B., Francois, M., Mai, D., and Seong, J. (2021). *Tương lai châu Á - Diện mạo mới của người tiêu dùng Việt*. Truy cập tại đường link: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/future%20of%20asia/insights/the%20new%20faces%20of%20the%20vietnamese%20consumer/the-new-faces-of-the-vietnamese-consumer-vt.pdf> (truy cập ngày 12/11/2022)
- Narciso, G., and Newman, C. (2015). *Children and the youth in rural Vietnam*. WIDER Working Paper 2015/090. Helsinki: UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2015/979-4>
- Ngô Thị Thanh Thúy và Lê Ngọc Thạch (2014). Lối sống và vai trò của lối sống trong quá trình công nghiệp hóa nông thôn. *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Cần Thơ, Phần C: Khoa học Xã hội, Nhân văn và Giáo dục*: 32 (2014): 106-115.
- Nguyễn Thị Phương Châm (2021). *Giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động văn hoá trong xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2021 - 2025*. Đề tài cấp

- Nhà nước, Chương trình Khoa học và công nghệ phục vụ xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2016 - 2020. Hà Nội.
- Nielsen Việt Nam (2017). *Khám phá 4 sự thật cần biết về khu vực nông thôn*. Truy cập tại đường link: <https://www.brandsvietnam.com/12901-Nielsen-Kham-pha-4-su-that-can-biet-ve-khu-vuc-nong-thon> (truy cập ngày 12/11/2022)
- Phạm Duy Đức (Chủ biên) (2004). *Hoạt động giải trí ở đô thị Việt Nam hiện nay: những vấn đề lý luận và thực tiễn*. Hà Nội, Viện Văn hóa & Nxb Văn hóa - Thông tin.
- Phạm Minh Hạc (Chủ biên) (2004). *Tâm lý người Việt Nam đi vào công nghiệp hóa, hiện đại hóa - Những điều cần khắc phục*. Hà Nội, Nxb Chính trị Quốc gia.
- Phạm Như Cương (Chủ biên) (1988). *Góp phần nghiên cứu chính sách xã hội*. Hà Nội, Nxb Khoa học xã hội.
- Rogers, E.M., and Svenning, L. (1969). *Modernization Among Peasants: The Impact of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Shilliam, R. (2017). *Modernity and Modernization*. *Oxford Research Encyclopedias*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.56>
- Thái Duy Tuyên (Chủ biên) (1994). *Tìm hiểu định hướng giá trị của thanh niên Việt Nam trong điều kiện kinh tế thị trường*. Hà Nội, Nxb Hà Nội.
- Dương Quốc Trọng (Chủ biên), Trần Thị Thanh Mai, Nguyễn Đình Anh, Vũ Thúy Nga, Lê Yến Oanh, và Lê Song Lê (2010). *Báo cáo chuyên đề Thanh thiếu niên Việt Nam với việc tiếp cận và sử dụng các phương tiện truyền thông đại chúng*. Điều tra quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên Việt Nam lần thứ 2. Hà Nội.
- Tổng cục Thống kê và UNICEF (2021). *Báo cáo Điều tra các mục tiêu phát triển bền vững về trẻ em và phụ nữ Việt Nam 2020-2021*. Hà Nội.
- Vũ Quang Thọ (chủ biên) (2015). *Xây dựng lối sống văn hoá của công nhân Việt Nam - lý luận và thực tiễn*. Hà Nội, Nxb Lao động.
- Young Lives Việt Nam (2016). *Trưởng thành: Kỹ năng, lập nghiệp và xây dựng gia đình*. Hà Nội.